

Uluslararası İlişkiler ve Mega Spor Organizasyonları: Koronavirüs Sonrası Güvenlik - Özgehan Şenyuva

2020 yazı spor sevenler için uzun süredir beklenen bir dönemdi. 11 Haziran'da UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası sahne alacaktı. Türkiye'nin de katılmaya hak kazandığı bu turnuvaya 24 ülkenin milli takımı katılacaktı. Ev sahipliği konusu ise bu sene farklı bir tecrübe olacak, bu organizasyon bir ülkenin ev sahipliğinde değil, 12 ülkede 12 farklı şehirde oynanacak maçlarla kupa sahibi belirlenecekti. Bu yaz bizleri bekleyen bir diğer mega organizasyon ise 2020 Tokyo yaz olimpiyatları idi. 24 Temmuz-30 Ağustos tarihlerinde yapılması planlanan Olimpiyat oyunlarına 206 ülkeden 11.000 sporcunun katılması bekleniyordu. Koronavirüs dalgası bu iki büyük organizasyonu da etkiledi ve her ikisi de 2021 yılına ertelendi. 2021 yaz takvimindeki diğer organizasyonlar da düşünüldüğünde, seneye spor sevenleri bir aşırı doz bekliyor gibi gözüküyor. Tabii ki koronavirüsün bu yaz ortadan kalkacağını veya seneye kadar bir aşı, tedavi bulunacağı varsayımından hareket edersek. Eğer böyle bir durum gerçekleşmez ve seneye de ikinci veya üçüncü dalgalar içinde girersek, bu spor organizasyonları bambaşka

bir hale dönüşebilir, hatta varlık sorunu yaşayabilirler. Bir yanda tüm dünyanın katıldığı ve takip ettikleri organizasyonlar olmaları nedeniyle ciddi bir talep söz konusu. Diğer yandan da doğaları gereği onbinlerce kişinin seyahat etmesi ve fiziksel etkileşime girmeleri nedeniyle bu tür organizasyonlar salgın hastalıkla aynı anda alışageldiğimiz şekillerde var olamazlar. Ne olursa olsun, Panorama'da koronavirüs kapsamında incelenen [diğer konu başlıklarına](#) uluslararası ilişkiler ve sporun da eklenmesi kaçınılmaz gözüküyor. Bu yazı, bunun ilk adımını teşkil etmektedir.

Burada başlangıç noktası, [Giorgio Agamben'in çizdiği çerçeveden hareketle](#) yaratılan olağanüstü hal durumu. Bu yazının temel argümanı da aslında bu. Spor üzerinden devşirilen güvenlik argümanının, bireyler tarafından çok daha gönüllü bir şekilde kabul gördüğünü gözlemlemekteyiz. Olağanüstü durumların kısa sürede otoriteler tarafından olağanlaştırılıp getirilen sıkı güvenlik uygulamalarının ve bunların ortaya çıkardığı hak ihlallerinin hem bu uygulamaların öznelere (tarafdar, sporsever ve genel anlamda izleyiciler) tarafından hem de çevre kitleler (genel kamuoyu) tarafından içselleştirilmesi, benimsenmesi de adeta görmezden gelinmesi durumu ortaya çıkmakta.

Ulus Devlet ve Uluslararası Spor

Sporun uluslararası ilişkiler kapsamında incelenmesi temelde ulus devlet ve milliyetçilik üzerinden yapılmıştır. Tarih boyunca, uluslararası turnuvalar ve Olimpiyatlar gibi Mega Spor Organizasyonlarına katılım ulus devletler için önemli araçlar ve fırsatlar olarak görülmüştür. Ulus devletlerin tarih boyunca bu tür spor organizasyonlarını farklı şekillerde araçsallaştırdığını görmekteyiz.

İlk olarak, bu tür turnuvalara katılım, ulus devletlerin varoluşlarını dünya arenasına duyurmalarına, mevcudiyetlerini perçinlemelerine yardımcı olmaktadır. Bayrağın dalgalanması, müsabakalardan önce milli marşın çalınması gibi birçok sembol, özellikle yeni kurulan birçok devlet için çok çekici birer sembolik zafer olarak görülmekteydi. Sovyetler Birliği'nin ve Yugoslavya'nın dağılmasını takiben yeni kurulan devletlerin hepsi diplomatik, siyasi ve kültürel alanlarda

gösterdikleri çabalara ek olarak uluslararası spor turnuvalarında temsil edilmek için de girişimlerde bulunmuş ve bunu bağımsızlık mücadelelerinin bir parçası olarak algılamışlardır. Kosova'nın bağımsızlığını tanımayan çok sayıda ülke olmasına rağmen, Kosova'nın futbol turnuvalarına milli takım düzeyinde katılmak için verdiği mücadele ve bu konudaki ısrarı da ilginç bir örnek olarak sunulabilir. Keza kuruluşunu takiben Türkiye Cumhuriyeti de sporu kendisini tanıtmak ve varlığını duyurmak için bir diplomasi aracı olarak kullanmış ve o kısıtlı imkanlar çerçevesinde 1923-1937 arasında A milli Futbol takımı ile çıktığı [26 resmi maçın](#) 21 tanesini dostluk maçı olarak bilinen özel maç kategorisinde oynamıştır. Bu maçların gazetelerdeki anlatımı da tamamen katılım ve temsiliyet üzerinden kurgulanmış, maç sonucu ve sahadaki oyundan çok ülkenin temsil edilmesi, bayrağının dalgalanması ve milli marşın çalınması gibi sembolik unsurlar uzun uzun anlatılmıştır. Teorik açıdan bu tür uluslararası karşılaşmalar ve turnuvalarda milliyetçi sembollerin gündelik kullanımı ve aidiyet duygusunun pekiştirilmesini Michael Bilig *banal milliyetçilik* kavramıyla açıklar ve bu tür davranışların en gelişmiş batı toplumlarında dahi spor sözkonusu olduğunda adeta patlama yaşadığını aktarır.

Sporun ikinci araçsallaştırılması ise özellikle Soğuk Savaş döneminde sıkça şahit olduğumuz rekabet ve üstünlük kurma çabası olarak karşımıza çıkar. İdeolojik olarak rekabet içerisindeki ülkeler, spor aracılığı ile diğer ülkelere olan üstünlüklerini aldığı sonuçlar, madalya sayıları ve kırılan rekorlar ile tüm dünyaya ispat etmeye çalışırlar. Sovyetler Birliği ve ABD arasındaki olimpiyat madalya "savaşları" ve rekor kırmak için doping dahil her yolun mübah görüldüğü dönemler yakın tarihin bir parçası. Günümüzde de spor üzerinden sistemselsel, ekonomik ve sosyo kültürel üstünlük ispatlama çabaları özellikle otoriter rejimlerin önem verdikleri bir nevi diplomatik araç olarak karşımıza çıkmakta.

Son olarak da, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında Soğuk Savaş dönemiyle önem kazanan *ev sahipliği* konusu var. Devletler, olimpiyatlar, dünya kupaları gibi tüm dünyanın izlediği mega organizasyonlara ev sahipliği yaparak ön plana çıkmayı ve ekonomik üstünlüklerini tüm izleyenlere göstermeyi hedeflemektedirler. Ev sahipliği yapmanın ekonomik ve kültürel getirileri konusunda farklı sonuç ve tartışmalar varken Türkiye dahil birçok ülkenin mümkün olan en büyük organizasyonlara ev sahibi olmak için rekabet ettiklerine

şahit olduk. Son dönemde özellikle Rusya, Çin ve Katar gibi ülkelerin bu rekabeti daha da siyasi bir boyuta taşıdıkları ve ekonomik kültürel boyutları kadar, belki de daha çok, uluslararası siyaset boyutunu temel aldıkları da bir gerçek.

Özetle, mega spor organizasyonlarının gerek ekonomik gerekse sosyal boyutları çokça tartışılrsa da uluslararası siyaset denkleminde de önemli bir yeri olduğu ve olmaya da devam edeceği, birçok ülkenin spor üzerinden diplomatik hamleler yapacakları kesin gibi. Özellikle dijitalleşmenin ve görsel eğlencenin koronavirüs ile daha da yayılması ile artan taleple, spor müsabakalarının ve mega organizasyonların her türlü zorluğa rağmen bir şekilde devam edecekleri de anlaşılmakta. Burada güvenlik konusunda yeni unsurlar gündeme gelmekte.

Güvenlik Anlayışındaki Dönüşüm ve Koronavirüs Sonrası Yeni Mega Spor Organizasyonları Üzerine Bazı Yaklaşımlar

Mega spor organizasyonlarına katılım arttıkça izlenme oranları da benzer bir şekilde artmakta. Her bir organizasyon, turnuva ve hatta müsabaka, televizyon sayesinde bir öncekinden misliyle fazla insana ulaşmakta ve gerçek anlamda küresel gündemi etkilemekte. Keza ucuz uçak biletleri, birçok ülkenin daha liberal vize rejimlerine geçmesi ve özellikle Avrupa'da Şengen bölgesinde sınırların kalkması ile bireylerin hareketliliği de ciddi oranlarda artmış durumda. Bu nedenle, spor müsabaka ve turnuvalarını yerinde izlemek için çok sayıda insan mobilize olmakta ve ev sahibi ülkeye seyahat etmekte. Bu artan görünürlüğün maddi ve kültürel getirileri üzerine sayısız çalışma ve analiz zaten yapılmakta. Ancak, konunun daha karanlık bir boyutunu da dikkate almak gerekiyor, ilginin ve hareketliliğin artmasına paralel artan güvenlik sorunu.

Güvenlik ve artan önlemler

11 Eylül terör saldırılarını takiben düzenlenen her mega organizasyonun güvenlik riskinin arttığını ve bunu takiben güvenlik [bütçe](#), uygulama ve anlayışında bir dönüşüm yaşandığını iddia edebiliriz. Örneğin 1992 Barselona Olimpiyatlarının

güvenlik harcamaları sadece 66 milyon Amerikan doları iken 2012 Londra Olimpiyat oyunlarının tahmini güvenlik bütçesi yaklaşık 1.6 milyar Amerikan doları idi. Barcelona Olimpiyatları aynı zamanda tüm şehri dönüştüren bir şehircilik ve planlama başarısı olarak kabul edilir ve bütçesi de o yüzden 7 milyar Amerikan doları seviyesindedir. Londra Olimpiyatları ise şehircilik ve tesis harcamaları düşük seviyede olduğu için ekonomik bir bütçe olarak kabul edilir ve 16 milyar dolarlık bir harcama yapıldığı açıklanmıştır. Ekonomik denmesinin sebebi 2008 Pekin olimpiyatlarının bütçesinin 40 milyar Amerikan doları olmasıdır. Ancak, ilginç bir not olarak belirtelim, Pekin 2008 en pahalı olimpiyat değildi, 2014 Soçi Kış Olimpiyatlarının bütçesi 55 milyar dolar olarak kabul edilmekte. 2020 Tokyo Olimpiyatları için ayrılan tahmini güvenlik bütçesi [Japon Olimpiyat Komitesinin resmi rakamlarına](#) göre 800 milyon Amerikan doları olarak öngörülmekteydi. Bu miktara Japonya'nın yaptığı güvenlikle ilgili tüm harcamaların dahil edilmediği ve olimpiyat bütçesinin ilk tahminlerin çok üstüne çıktığına dair inceleme raporları dikkate alındığında güvenlik harcamalarının koronavirüs hesaba katılmadan bile rahatlıkla 1 milyar doların üstüne çıkacağı görülmektedir.

Bütçenin artmasından daha da önemli konu güvenlik yaklaşımlarındaki temel anlayışın değişmesidir.

Güvenlik ve Özgürlük ikilemi

İlk olarak kamu güvenliği konusunda literatürde hayli yer tutan hak ve özgürlükler alanından başlamak lazım. 11 Eylül'ü takiben temel hak ve özgürlükler alanında güvenlik sağlanması adına çok ciddi bir erozyon olduğu sıkça ele alınan bir konu. Özellikle bireyin ifade özgürlüğü, mahremiyeti ve toplanma ve gösteri hakları konularında kamu güvenliği adına yapılan ihlaller konusunda ciddi araştırmalar sonucunda toplanmış çok sayıda örnek, veri ve uygulama var. Mega Spor organizasyonları, ortaya çıkardıkları olağanüstü ortam nedeniyle bu tür hak ihlallerine daha da uygun bir alan yaratmakta.

Açacak olursak, en yakın örnek passolig uygulaması. Futbolda şiddeti önleme

iddiası ile getirilen bu uygulamaya başta belirli taraftar grupları ve bu yazının yazarının da dahil olduğu bir grup futbol-taraftar siyaseti araştırmacısı ve spor hukukçuları sert bir şekilde karşı çıksa da, çok büyük bir çoğunluk futbol izleyicisi takımlarını stadyumda izleyebilmek için bu kartı edindiler. Bu kartı edinmek suretiyle de sayısız kişisel bilgilerini gönüllü olarak paylaştılar, buna ek olarak da bu zorlama ile bir banka ile de müşteri ilişkisine girdiler. Güvenlik iddiası ile getirilen bir uygulama ticari bir ilişkiye zorladı bireyleri. Ama büyük çoğunluk bu uygulamayı sineye çekti. Keza maç günleri güvenlik sağlama amacı ve iddiası ile arttırılan kolluk kuvvetleri uygulamaları da olağanlaşmış durumda ve bireyler ne bu tür uygulamaların meşruiyetini ne de verimliliğini sorgulamaktalar.

Daha organizasyonlar başlamadan ev sahibi ülkelerin, oyunların güvenliğini sağlama iddiası ile bireylerin hak ve özgürlüklerini askıya aldığı birçok durum kayda geçmiş durumda.

Mega Spor Organizasyonlarında da bu durum misliyle yaşanmakta. Binlerce kişinin mobilize olduğu ve ev sahibi şehirlerde büyük toplumsal buluşmaların yaşandığı bu organizasyonlarda güvenlik uygulamaları ile bireysel hak ve özgürlükler çatışmakta ve kazanan da her daim güvenlikçi yaklaşımlar olmakta. Daha organizasyonlar başlamadan ev sahibi ülkelerin, oyunların güvenliğini sağlama iddiası ile bireylerin hak ve özgürlüklerini askıya aldığı birçok durum kayda geçmiş durumda. Brezilya'nın ev sahipliği yaptığı 2014 FIFA Erkekler Futbol Dünya Kupası ve [Rio 2016 Olimpiyat oyunları öncesi](#) sokakta yaşayanlara yönelik sert uygulamalar, bu oyunlara harcanan paraların sağlık ve eğitim alanında harcanması yönünde yapılan gösterilerin [şiddet yoluyla bastırılmaları](#) ve en sonunda askeri rejimin izleri hala hatırlanırken [Brezilya ordusunun kışladan çıkıp](#) oyunların güvenliğini sağlamak adına tekrar sokakları kontrol altına alması bu olağanüstü güvenlik halinin kanıtları.

Toplantı ve gösteri özgürlüğü de Mega Spor Organizasyonları kapsamında kolayca harcanan bir alan olarak ortaya çıkmakta. Özellikle Rusya, Çin ve Katar gibi bireysel hak ve özgürlük alanlarının zaten sorunlu olduğu ülkeler bu tür organizasyonlara ev sahipliği yaptıkları anda yaratılan olağanüstü hal altında

kentsel dönüşüm projeleri, belirli muhalif kişi ve grupların baskılanması ve hatta göz altına alınması, ekonomik ve sosyal politikaların hızlıca revize edilmesi ve toplumsal tepkilerin baskılanması gibi bir çok uygulamada bulundular. Mega Spor Organizasyonları ev sahipliği noktasında insan hak ihlalleri öylesine bir noktaya geldi ki, uluslararası spor kamuoyu olimpiyatlara ev sahipliği kriterlerine *insan haklarına saygı* maddesinin de eklenmesini ve aday ülkelerin sadece inşaat, güvenlik vb. konularda değil, bu konuda da notlandırılmasını savunmaya başladılar.

Özetle, Mega Spor Organizasyonları masumiyet karinesinin askıya alındığı ve güvenlik anlayışının *İsnat-İspat-Ceza* yaklaşımı yerine, *Şüphe-Önleme-Suç işleme potansiyeli* yaklaşımının egemen olduğu olağanüstü haller yaratmakta. Ev sahibi ülkelerdeki iktidar sahipleri, hukukun üstünlüğü yerine düzen ve nizamı getiren uygulamaları hayata geçirmekte ve bu uygulamalar zamanla olağanlaşıp kamuoyu çoğunluğu tarafından desteklenir hale bürünmektedir.

Koronavirüs ve Biyogüvenlik Politikaları

Koronavirüs sonrası, bu tür güvenlik anlayışı daha da egemen olabilir^[1]. Gene Agamben'den hareketle insanların vücutlarını disipline ve kontrol etmek bir iktidar için olabilecek en önemli kazanımlardan birini teşkil eder. Koronavirüs döneminde insan vücudunun nasıl iktidar hükmü altına girdiğine an be an şahit olduk. Çin'deki biyo-pasaport uygulamaları, insanların şehirde nereye gidebilecekleri, toplu taşıma kullanma hakları vb. birçok hak ve özgürlük hastalık ile merkezi kontrol altına girmiş durumda. Ülkemizde de maske kullanımı, yaş gruplarına uygulanan kısıtlamalar birer olağanüstü uygulama olarak hayatımıza girdi. Şimdi normalleşme sürecinde gene vücutlar üzerinden şehirlerarası seyahat için enabız uygulamaları gibi bazı kontrol mekanizmaları da kurulmakta. Salgının yarattığı korku ve endişe hali de bu tür uygulamaların kabul görmesine ve sorgulanmamasına zemin hazırlamakta. [Korku](#) ve [endişenin](#) zaten birey ve toplumların değer yargı ve davranışları üzerindeki etkileri uzun süredir tartışılan ve bilinen bir konu.

Bu yeni normal halinde, uluslararası spor müsabakaları ve mega spor organizasyonları iki olağanüstü halin bir araya geldiği durumlar olacak. Bu koşulda iktidarların güvenlik uygulamalarında daha da sertleşme ihtimali doğmakta. Bireysel ve toplumsal hakların askıya alınması, ihlaller gibi birçok durumla karşı karşıya kalmamız da kuvvetle muhtemel. Uluslararası hareketlilik konusunda bireysel verilerin korunması imkansız hale gelecek gibi gözüküyor çünkü bir çok ülke sınırlarında hastalığa karşı önlemler almakta. Bu durumda zor süreçler olan vize başvurularında bireylerden zaten alınan ekonomik ve sosyal verilere ek olarak şimdi de sağlık verilerinin istenmesi söz konusu. Uluslararası spor organizasyonlarına ev sahipliği yapacak ülkelerin belirli grupları gene pandemi bahanesiyle ülkeye almaması durumları ve bu ülkelerde yapılacak her türlü gösteri ve protesto eyleminin gene bu olağanüstü hal altında, biyogüvenlik sağlama iddiasıyla bastırılması da büyük bir olasılık.

Tekrar etmekte fayda var, spor söz konusu olduğu zaman güvenlikçi uygulamaların kabulü ve uygulanması toplum tarafından daha kolay kabul edilir durumda. Buna bir diğer alan olarak sağlık eklenmiş durumda. Sağlık ve spor bir araya geldiği zaman yaratılacak olağanüstü hal hem daha sert uygulamalar içerecek hem de olağanlaşması ve başka alanlara taşması daha çabuk ve daha da kolay olacak. Korona sonrası ilk Mega Organizasyonlar olan Tokyo olimpiyatları ve Avrupa futbol şampiyonasını dikkatle izlemekte fayda var.

* Bu yazı yazar tarafından yürütülen Mega Spor Organizasyonları ve Güvenlik konulu araştırmanın bir özetidir. Bu araştırmanın sonuçları yakında Türkçe bir akademik yayın olarak hazırlanmaktadır.

^[1]Korona sonrası güvenlik ve haklar konusunda Panorama sayfasında ders notlarında Evren Balta'nın [Covid 19 ve Siyaset sunuşu](#) ve hak ihlalleri konusunda Gülayşe Ülgen Türedi'nin [görüş yazısı](#) somut tartışmalar sunmakta.

Doç. Dr. Özgehan Şenyuva, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi, Kadir Has Üniversitesi Spor Çalışmaları Merkezi Danışma Kurulu üyesi ve ODTÜ-Avrupa Çalışmaları Merkezi'nde araştırmacıdır. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü mezunu olan Doç. Dr. Şenyuva, doktorasını Siena Üniversitesi- İtalya'da Karşılaştırmalı Avrupa Politikaları alanında yapmıştır. Kamuoyu ve elit tutumları, Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri ve Avrupa futbol politikaları alanlarında çalışan Dr. Şenyuva'nın, bu konularda yayımlanmış kitap, makale ve kitap bölümleri vardır. Kadir Has Üniversitesi Spor Çalışmaları Merkezi danışma kurulu ve Beşiktaş Kulübü kongre üyesidir.

Bu yazıya atıf için: Özgehan Şenyuva, "Uluslararası İlişkiler ve Mega Spor Organizasyonları: Koronavirüs Sonrası Güvenlik", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 19 Haziran

2020, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/06/19/uluslararasi-iliskiler-ve-mega-spor-organizasyonlari-koronavirus-sonrasi-guvenlik/>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UIK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.